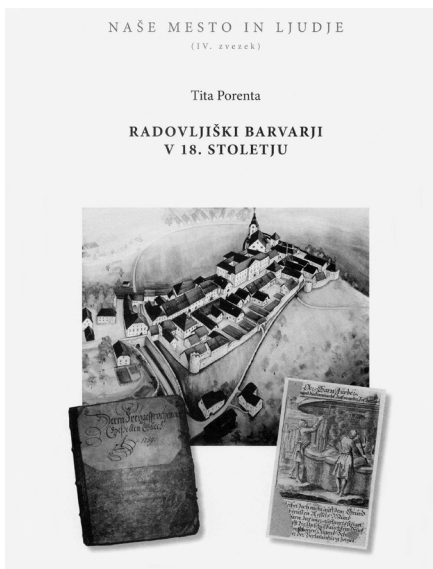

TITA PORENTA: Radovljiški barvarji v 18. stoletju; IV. zvezek serije Naše mesto in ljudje, Muzeji radovljiške občine, Mestni muzej Radovljica, Radovljica 2009, 34. str., ilustr.

Etnologinja in zgodovinarica mag. Tita Porenta, muzejska svetovalka v Mestnem muzeju Radovljica, v pričujoči publikaciji nadaljuje s serijo del, ki predstavljajo prebivalce stare Radovljice v 18. Stoletju; tokrat se je posvetila radovljiškim barvarjem. Tema je del širšega konteksta, kajti v Mestnem muzeju Radovljica si prizadevajo, da bi večplastno prikazali ter ovrednotili življenje in delo njihovega slavnega rojaka Antona Tomaža Linharta in ga primerno umestili v tedanji prostor in čas. Pred tem je etnologinja in geografinja Nadja Gartner Lenac že raziskala radovljiške družine, ki so v 18. stoletju živlele znotraj obzidja (Mesto); zanimalo jo je, v katerih hišah so živeli in s čim so se ukvarjali. Poglobljeno raziskovanje posameznih področij njihovega delovanja je tako logična posledica in naj bi v prihodnje rabilo za pripravo stalne razstave o Radovljici Linhartovega časa. Radovljica je bila v 18. stoletju podobna številnim drugim podeželskim mestecem v Evropi. Imela je približno štiristo prebivalcev, meščani so se ukvarjali z različnimi rokodelskimi dejavnostmi in s trgovino. V njej je delovalo 16 različnih vrst obrtnikov, za katere še ne vemo, kako so bili med sabo stanovsko povezani. Za radovljiške barvarje je raziskava pokazala, da so bili skupaj z drugimi mestnimi in trškimi barvarji dežele Kranjske vključeni v ljubljanski barvarski ceh, ki je deloval vsaj že v 2. polovici 17.

stoletja. V katalogu si lahko ogledate fotografije pečatnikov barvarjev na Kranjskem iz tega obdobja, ki jih hranijo v Narodnem muzeju Slovenije.

Avtorica nas uvodoma na kratko popelje skozi zgodovino barvanja, različnih barvil in barvarskega poklica, nato pa preide na bistvo svojega raziskovanja, to je na barvarje v Radovljici. Pri tem se je znašla pred dokaj zahtevno nalogo, kajti viri do obravnavano obdobje so prejkone skopi. Kljub temu pa ji je uspelo na podlagi ohranjenih arhivskih virov (matičnih knjig, Statusa animaruma, Terezijanskega katastra, različnih ohranjenih dokumentov barvarskega ceha), ustnih virov in literature na zanimiv in pregleden način naslikati podobo radovljiških barvarjev tistega časa. O samih delavnicah je zelo malo znanega, avtorica je našla le redke domače in tuje slikovne vire. Iz njih je razvidno, da so bili barvarji velikokrat odvisni od suknarjev, za katere so barvali. Za delavnice so bili značilni leseni škafi, kadi ali čebri, za večje tudi bakreni kotli, ki so jih ogrevali, v njih so v barvni kopeli namakali blago. Blago so nato odcejali in oželi na preprostih vitlih. Barve so hranili v posebnih glinenih posodah. Nekatere delavnice so imele tudi sušilnice za blago, ponavadi na podstrehah.

Z barvarstvom se je v Radovljici ukvarjalo pet družin in nekaj posameznikov, najpogostejše so se pojavljali priimki Kunstel, Krolnik in Osounik. Mojstri so svoje znanje in delavnice prenašali na sinove oziroma druge sorodnike. Po preučitvi virov avtorica ugotavlja, da je bilo število barvarjev v Radovljici konstantno, kar kaže na pomembnost te obrti za kraj. V 18. stoletju je tam delovalo med štiri in šest barvarjev, dve od delavnic sta bili v mestu, druge pa zunaj obzidja. Pri dveh hišah se še danes reče pr' Firbar. Za boljšo predstavnost avtorica vsa znana domovanja in delavnice barvarjev prikaže na zemljevidu, povzetem po franciscejskih katastrskih delovodnikih iz 19. stoletja oziroma po predlogi iz knjige Jureta Sinobada *Dežela: Kulturnozgodovinski oris Radovljiške ravnine*.

Bralce nato vodi po zgodovini posameznih barvarskih rodbin. Nastarejša in obenem najštevilčnejša je bila družina Kunstelj, kot njen prvi mojster je v cehovski knjigi

ljubljskega ceha že leta 1704 omenjen Matija, vendar v virih ni navedeno, kje je imel svojo delavnico. Zato pa je bilo to mogoče ugotoviti za vse njegove naslednike, in avtorica navaja dve veji te rodbine, ena je delovala v Mestu, druga pa zunaj obzidja. Eden od Matijevih naslednikov, Jožef Kunstel, je bil ded Tomaža Linharta po materini strani, barvarja sta bila tudi Anton, Linhartov stric, in njegov sin, Tomažev bratranec. Prvi veji Kunstlov lahko sledimo vse do zadnjega barvarja Janeza, ki je umrl leta 1895. Njegova mati se je po moževi smrti še enkrat poročila z barvarjem Jurijem Benkom. Druga veja je opravljala obrt znotraj mestnega obzidja in ji lahko sledimo do zadnjega barvarja Antona, ki je umrl leta 1859.

Druga pomembna rodbina so bili Krolniki, katere začetnika sta bila brata Anton in Andrej, delavnico sta imela znotraj mestnega obzidja. Prvega najdemo v cehovski knjigi vpisanega leta 1704, drugega štiri leta pozneje. Ker je bil Anton brez otrok, so delavnico nasledili Andrejevi potomci, zadnji je bil Jožef Frančišek Ksaver konec 18. stoletja, ki pa ni imel sina, zato je delavnico podedoval njegov brat krznar.

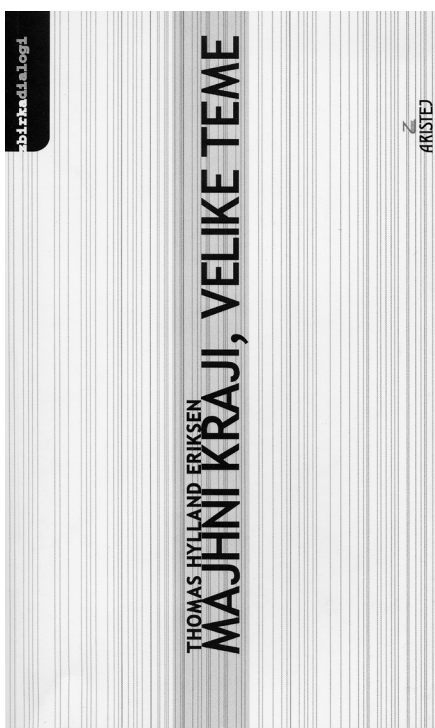
Tretja družina je bila Osounik, ki je barvarsko obrt verjetno podedovala po Jakobu Jallnu. Ta je umrl pri 34. letih, njegova vdova se je ponovno poročila z Luko Osounikom in verjetno nanj prenesla obrtno pravico. Obrt sta nadaljevala še njegov sin Jožef in vnuk Jurij.

V Radovljici so poleg omenjenih družin delovali še posamezni barvarji, Franc Škofic, Fortunat Varl in Jurij Benko. V začetku 18. stoletja se omenjata še priseljeni barvarski mojster Jakob in njegov sin Anton Hirsch. Konec 18. stoletja je v Radovljico prišel Matija Pirc, ki je najprej prebival v nekdanji Osounikovi delavnici, nato pa se je preselil v Predmestje 13 (še danes pr' Firbar). Njegovo obrt je podedoval sin Jakob in jo opravljal do svoje smrti leta 1854.

Avtorica nam za konec predstavi še rod Wagnerjev, ki se je v Radovljico s Češke preselil okoli leta 1880. Poleg barvanja so se ukvarjali tudi s tiskanjem in čiščenjem blaga, njihova delavnica je delovala vse do leta 1990.

* Mag. Estera Cerar, univ. dipl. zgodovinarica, muzejska svetovalka, Tehniški muzej Slovenije, 1000 Ljubljana, Parmova 33, E-naslov: estera.cerar@tms.si

THOMAS HYLLAND ERIKSEN: *Majhni kraji, velike teme*; Založba Aristej, Maribor 2009, 411 str., ilustr.

Knjiga *Majhni kraji, velike teme* Thomasa Hyllanda Eriksena je v izvorniku z naslovom *Small places, large issues* prvič izšla leta 1995. Tistega leta smo se študenti Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo in Oddelka za sociologijo kulture Filozofske fakultete, med katere sem spadala tudi recenzentka pričujoče publikacije, pri predmetih, kot sta bila Socialna antropologija I in Uvod v kulturno antropologijo, o antropoloških teorijah in temah največkrat učili iz zapiskov s predavanj. Predavatelji so nam nudili bolj ali manj podroben pregled zgodovine teorij in tem, s katerimi se socialni in kulturni antropologi ukvarjajo od začetkov vede. Ob prebiranju slovenskega prevoda druge, leta 2001 izdane posodobljene izdaje Eriksonove uspešnice, mi ni dala miru misel o tem, kako drugačna bi lahko bila naša študijska izkušnja, če bi imeli dostop do tako odličnega učbenika, kot so Eriksonovi *Majhni kraji, velike teme*.

O tem, da gre za odličen učbenik, ni dvoma. Knjiga je izjemna svetovna uspešnica in jo uporabljajo študentje po vsej Evropi, morda tudi v ZDA, čeprav tam verjetno manj, saj imajo daljšo in bogatejšo zgodovino izdajanja učbenikov za to, kar oni

imenujejo »kulturna antropologija«. V izvorni izdaji ima knjiga manjši format kot slovenski prevod in je malce bolj priročna v smislu, da jo študent lahko skoraj v vsakem trenutku vzame s seboj, kar ni vrlina prevoda, v katerem je tisk večji in s tem knjiga tudi debelejša in težja.

Thomas Hylland Eriksen, ki je izredno produktiven avtor, je avtor tudi številnih drugih referenčnih antropoloških del, naj med njimi omenim predvsem *Ethnicity and nationalism*; *Globalisation: Studies in anthropology*; *A history of Anthropology* (soavtor Finn Sivert Nielsen) in *What is anthropology? Majhni kraji, velike teme* je učbenik, namenjen predvsem diplomskim študentom socialne in kulturne antropologije, in kot pravi avtor v predgovoru, gre za »spremljevalno publikacijo k etnografskim monografijam, ki še vedno ostajajo prepotreben del antropologovega zgodnjega izobraževanja, ne glede na zgoščene preglede, ki jih učbenik lahko nudi« (str. 7).

Knjiga ima 19 poglavij, ki obdelajo vsa klasična področja antropologije, med drugim sorodstvene zveze, spol, politično ureditev, menjave, religijo in ritual ter etničnost in nacionalizem. Poleg tega vsebuje tudi kratek zgodovinski pregled ter predstavi naravo in problematiko terenskega dela v antropologiji. Čeprav, kot pravi Eriksen sam, je v knjigi poudarek na klasičnih antropoloških temah, pa bralca vseeno seznanja tudi z novejšimi temami, kot je vprašanje sprememb in kontinuitete v družbi, pod vprašaj postavi tudi vlogo antropologije v kolonialnih aktivnostih zahodnih družb, problematizira konzervativno naravnost antropologije in razglablja o metodoloških izzivih, ki jih za antropologijo predstavlja spremembe in družbeno-kulturna kompleksnost. V zadnjem poglavju se loti še vprašanja globalizacije in njenega vpliva na antropologijo kot vedo, teme, ki jih antropologi raziskujemo danes, pa primerja s preteklostjo.

Prevod Eriksonovega učbenika v slovenščino je izredno dobrodošel in težko pričakovan, saj kljub vedno večji popularnosti študija antropologije in pa antropološkega pristopa tudi v drugih humanističnih vedah, v slovenščini premoremo le malo temeljnih referenčnih del s tega področja. Izjema je

prevod Kuperjeve *Antropologija in antropologija* iz leta 2001, prav tako pri mariborski založbi Aristej, in pa *Zelo kratak uvod v socialno antropologijo* Johna Monaghana in Petra Justa, ki je izšel pri Založbi Krtina. Čeprav je delo pravzaprav namenjeno dodiplomskim študentom, bodo po njem lahko s pridom posegali tudi magistrski študentje. Knjiga bo lahko zelo koristna tudi pri pripravi predavanj iz uvoda v antropologijo, saj nudi sistematičen pregled discipline.

Edina šibka točka prevoda leži v slovenjenju nekaterih lastnih imen, predvsem imen ljudstev in etničnih skupin. Ljudstvo Janomamo je tako v slovenskem prevodu zapisano kot Janomami in Janomamo, v izvorniku pa kot Yanomamö, kjer se zadnji o izgovarja kot polglasni o. Ime je bilo problematično tudi v angleškem jeziku, v katerem ga nekateri avtorji beležijo kot Yanomami, drugi kot Yanomamö in spet tretji kot Yanomamo. V slovenščini je za omenjeno lastno ime edina referenca *Veliki splošni leksikon* iz leta 2005, v katerem so navajani kot Janomamci (po pravilih za dodajanje obrazil pri slovenjenju; glej *Slovenski pravopis*). Reka Amazonka je v besedilu izmenično navajana kot Amazonas in Amazonka. Prav tako je kar nekaj nedoslednosti pri navajanju strani v kazalu, kar bi bilo smiselno popraviti v ponatisu, do katerega bo gotovo prišlo, saj je knjiga izšla le v 600 izvodih. Kot bralka in kot socialna antropologinja bi si želela, da bi ob pripravi ponatisa v knjigi izdali tudi predgovor k slovenskemu prevodu, v katerem bi lahko urednica in prevajalka pojasnili, kako sta se odločali pri prevodih nekaterih antropoloških terminov in pa predvsem lastnih imen. Zavedati se je treba, da se s tem, ko neko besedo preberemo v učbeniku, ta pridobi na teži in se uveljavlja še toliko hitreje, kar pomeni, da ima tak prevod zgodovinski pomen. Prav zato je še toliko bolj nujno, da bi se slovenski antropologi med seboj posvetovali in s tem vplivali tudi na pravilnejšo rabo antropoloških izrazov v nestrokovni javnosti.

* Doc. dr. Liza Debevec, socialna antropologinja, Inštitut za antropološke in prostorske študije, ZRC SAZU. 1000 Ljubljana, Novi trg 2, E-naslov: liza.debevec@zrc-sazu.si